

Sporočilo četrtega svetovnega dne varnosti hrane 2022

Peter Raspor^{1*}, Blaža Nahtigal^{2*}, Matjaž Guček³, Boris Kovač⁴, Andrej Ovca^{5*}, Marko Ponikvar⁶,
Janez Posedi⁷, Katja Povhe Jemec⁸, Marjeta Recek⁸, Sonja Smole Možina⁹

1 Univerza v Ljubljani – zaslužni profesor

2 MZZ, Veleposlaništvo RS v Rimu

3 Uprava Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin

4 Univerza na Primorskem

5 Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta

6 SLOREST Ljubljana

7 Univerza v Ljubljani, Veterinarska fakulteta

8 Ministrstvo za zdravje, Republika Slovenija

9 Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta

*Organizatorji okrogle mize

I PROLOG

Svetovni dan varnosti hrane je bil letos organiziran četrtrič, in sicer dne 7. junija 2022 v Državnem svetu Republike Slovenije, še vedno v ozračju ukrepov, povezanih z epidemijo covid-19, vendar že polodprto, kar je omogočilo udeležbo strokovnjakov iz držav zahodnega Balkana. Prav tako se je z nami virtualno povezala Evropska agencija za varnost hrane (EFSA). V ciljnem poslanstvu je svetovni dan varnosti hrane sledil napotilu Združenih narodov, ki poziva k udeležanju varnosti živil in prehranjevanja s sloganom **»Varnejša hrana, boljše zdravje«**.

Konferenco so v prostorih Državnega sveta RS organizirali Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (UVHVVR), Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije (MKGP) in Evropska mreža deklaracije za hrano, tehnologijo, prehrano in zdravje. Pobudnik in predsednik programskega odbora, zaslužni profesor Peter Raspor in generalni direktor UVHVVR, Matjaž Guček, sta v obstoječih razmerah odpiranja družbe uspela zagotoviti aktualen program in njegovo izpeljavo v vso podporo Državnega sveta RS. Ponovno smo želeli obuditi sodelovanje z državami zahodnega Balkana in se povezati z agencijo EFSA, saj je 20. obletnica uveljavitve evropske zakonodaje, ki ureja področje varnosti in varne hrane, naravnost klicala k takšni razpravi v javnosti. Leta 2002 sprejeta krovna evropska zakonodaja na področju varnosti živil ima številne, tako vsebinske kot praktične posledice za obvladovanje varnosti živil v EU in tudi širše v svetu. Uredba (ES) št. 178/2002 Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi splošnih načel in zahtev živilske zakonodaje, ustanovitvi Evropske agencije za varnost hrane in določitvi postopkov na področju varnosti hrane, ki je 28. januarja 2002 vstopila v evropski zakonodajni prostor, je spremenila

Navajajte kot:

Raspor P et al. Sporočilo četrtega svetovnega dne varnosti hrane 2022. Javno zdravje 2022; 4: 1–9.

Prispelo:

24. 8. 2022

Sprejeto:

29. 8. 2022

Korespondenca:

raspor2013@gmail.com

Članek je licenciran pod pogoji Creative Commons Attribution 4.0 International licence. (CC-BY licenca). The article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC-BY license).

marsikaj. Najbolj se je dotaknila odgovornosti za zagotavljanje varnosti živil, saj je ta postala na nek način deljena. To pa je tako v pridelovalnem, predelovalnem kot tudi oskrbovalnem pogledu sprožilo številne izzive, ki smo jih desetletja uspešno premagovali.

2. OKOLIŠČINE

Ob takšnih prelomnicah se človek ozre v zgodovino. Domačo slovensko zgodovino je lepo osvetlil kolega Guček (Guček, 2022). Lahko pa se ozremo stoletje nazaj v časovni okvir takratne velike države Avstro-Ogrske, ki je leta 1891 ustanovila *Codex Alimentarius Austriacus*, zbirko standardov, smernic in opisov izdelkov za različna živila. Pred 130 leti je več znanstvenikov na lastno pobudo začelo delati na *Codex Alimentarius Austriacus*. »Avstrijski živilski zakonik« je s pravnega vidika razvrščen kot »objektivno izvedensko mnenje«. Vendar ne gre za zakon v pravem pomenu besede. Po oživitvi potrebe po obvladovanju kakovosti in varnosti hrane po drugi svetovni vojni je bil *Codex Alimentarius* (CA) oblikovan pod okriljem FAO in WHO. Komisija *Codex Alimentarius* (CAC) je prvič zasedala leta 1963. CA je zbirka pravno neobvezujočih mednarodnih standardov za živila, smernic, priporočil in dobrih praks, namenjenih pridelovalcem in predelovalcem hrane, državnim organom ter potrošnikom. Ti standardi so uveljavljeni na področju Svetovne trgovinske organizacije (STO) kot mednarodna merila za varnost živil. To so minimalni standardi, katerim morajo ustrezati živila, da se zagotavlja ustrezna raven varovanja zdravja ljudi in interesov potrošnikov ter poštena praksa pri trgovanju z živili na svetovnem trgu. V preteklih desetletjih je v svojem fokusu osredotočenost dela Komisije CA doživela več sprememb. Medtem ko je bil na začetku poudarek na tem, da je CA osnova objektivnih in razumljivih preiskav ter strokovnih mnenj strokovnjakov za živila o živilih in izdelkih široke porabe, je bila pozneje dodana naloga opredelitve pravil o primernosti izdelkov za dajanje na nacionalni ali mednarodni trg. Če so bili varnostni vidiki že dolgo v središču pozornosti, je nedavni razvoj privedel do povečanega zanimanja za razlage v zvezi z zaščito pred zavajanjem potrošnikov. Najnovejši razvoj je

vključil trajnostni vidik prehrane in varnosti hrane v nadaljnji fokus dejavnosti CA.

Če analiziramo sisteme po svetu z vidika varnosti živil, je gotovo regulativa Uprave za varno hrano in živila (*angl.* Food and Drug Administration – FDA) močno zaznamovala prejšnje stoletje. Če pa pogledamo sedanje stoletje, se kaže, da je evropska zakonodaja prinesla svežino in novosti, ki so ji morali slediti tudi ostali zakonodajni sistemi po svetu. To seveda ni uspavalo delovanja. Pač pa je prevetritev kondicije, ki se je začela leta 2014, doprinesla k nekaterim izboljšavam. Namreč, zastavljenih vprašanj, ki so se vrtela v krogu v preteklem desetletju, ni moč enostavno obravnavati. Potrebno je celovito pretesti sistem, da bi si nedvoumno odgovorili na vprašanja, ki zajemajo:

- Zmogljivost (*Ali so bili cilji izpolnjeni?*);
- Učinkovitost (*Kakšni so stroški in koristi?*);
- Skladnost (*Ali politika dopolnjuje druge ukrepe ali obstajajo protislovja?*);
- Ustreznost (*Ali ukrepanje EU še vedno velja?*);
- Dodano vrednost EU (*Ali so bile ali bi bile podobne spremembe dosežene na nacionalni/regionalni ravni, ali so ukrepi EU zagotovili jasno dodano vrednost?*).

Pooblastila za preverjanje učinkovitosti uredbe o splošni živilski zakonodaji, objavljena leta 2014, so opredelila splošen obseg in cilje. Seveda so se v teh pregledih pokazali številni elementi, ki jih bo potrebno še naprej preučevati, spremljati in izboljševati. Tu pa so že naloge, katerim se lahko tudi mi približamo in doprinesemo ob svetovnem dnevu varnosti hrane.

Nekdo bo rekel, kaj bi to? Saj je le enkrat na leto. Varnost pa potrebujemo vsak dan. Drži! Vaja dela mojstra in ponavljanje ter reševanje ključnih vprašanj in odstopanj nas bo pripeljala na novo raven delovanja. Ne le kot institucije, ampak tudi kot

posameznike. Zato je potrebno stalno delovati na področju meril za preverjanje sposobnosti.

Tako kot se koncept in praksa v okviru CA neprestano razvijata, se razvija tudi sodelovanje na področju

varnosti živil v EU. Seveda je še posebej pomembno poudariti, da se Slovenija trudi za sodelovanje z državami, s katerimi je bila desetletja povezana v različne državne tvorbe.

Slika 1: Publikacija ob svetovnem dnevu varnosti hrane leta 2022.

3. VIDIKI VARNOSTI IN VARNIH ŽIVIL

Slovenski vidik smo lahko videli skozi prikaz razvoja sistema varne hrane v Republiki Sloveniji (Guček, 2022). Čeravno se morda na prvi pogled zdi, da je sistem varne hrane, ki ga imamo v Sloveniji, odraz trenutnega socialno-ekonomskega razvoja naše družbe, temu še zdaleč ni tako. Res pa je, da je v tem trenutku razvoj omenjenega sistema izredno hiter in vseobsežen, saj praktično obsega vsa področja, ki so tako ali drugače povezana s hrano oziroma živili. »Opismenjevanje« zaradi sodobnih komunikacijskih orodij poteka hitreje, vendar tudi v preteklosti razvoj sistema varne hrane v Sloveniji ni miroval. Datirani

začetki segajo v leto 1883, ko je Bleiweis poslovenil in objavil navodila za pregled klavne živine in mesa. Prav neverjetno je, da so navodila v nekaterih delih aktualna še dandanes, pa čeprav so bila izdana pred skoraj 150 leti. Praksa je pokazala, da so bile nekatere tradicionalne rešitve učinkovite in jih velja spoštovati in ohranjati.

V slovenski vidik gotovo sodijo slovenski potrošniki in njihov odnos ter znanje o varnosti hrane v povezavi z Upravo za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (UVHVVR) (Jevšnik in sod., 2022). Uprava opravlja upravne in strokovne naloge ter naloge uradnega nadzora na področju varnosti, kakovosti in označevanja kmetijskih pridelkov in živil, vključno z

gensko spremenjenimi živili, in na ta način skrbi za zaščito potrošnika. Predstavlja pomembno vez med UVHVVR in deležniki agro-živilske verige, kjer zadnji člen v verigi predstavlja potrošnik. Nova tveganja je javnosti težje pojasniti kot že znana in dobro raziskana tveganja. Vendar pa to ne pomeni, da nova tveganja sprožijo bistveno večjo zaskrbljenost kot že znana. Študija dožemanja potrošnikov o nastajajočih tveganjih v agro-živilski verigi je dokazala ravno nasprotno. Informiranje potrošnikov o novo nastajajočih tveganjih, tako glede narave tveganja, kot glede negotovosti, ki obstajajo, pomembno vpliva na zaznavanje tveganja. Potrošniki poročajo, da so o tveganjih raje obveščeni pravočasno, kljub pomanjkljivim informacijam. Pravočasno obveščanje o tveganjih lahko pripravi podlago za prihodnje komuniciranje in politiko, ko je tveganje že bolje raziskano.

V tem pogledu je bilo pomembno videti tudi izkušnje slovenskih podjetij z UVHVVR (Ramuš, 2022). Dotaknila se je enega od pomembnih področij, ki se prednostno pojavlja na mednarodni agendi in zajema zagotavljanje varnosti živil ob upoštevanju trajnostnih načel. Sprašuje se, ali je v primeru ugotovljene neskladnosti z zakonodajo res potrebno v vsakem primeru živila umikati s trga oziroma jih uničiti kljub temu, da bi se lahko nastala situacija spremenila ob upoštevanju ocene tveganja? Rešitev je morda v novem zakonodajnem okviru, ki bi moral upoštevati, da se pri oceni tveganja upoštevajo še drugi pomisleki in zakonodajni vidiki kot na primer okoljski, etični ter nove tehnologije, posledično pa skladno s tem ponovno razložiti zakonodajne zahteve. V ta namen je potrebnih več raziskav in boljše sodelovanje zasebnih partnerstev. Pospešiti je potrebno tudi hitrost in učinkovitost regulatornih postopkov (odobritev, nadzor ...) oziroma njihovo celostno obravnavo.

Evropski vidik je enako zanimiv in poučen kot slovenski vidik, če ga pogledamo skozi vzode sprejemanja odločitev v sistemu EFSA (Simončič, 2022). EFSA s sedežem v Parmi v Italiji je ena od več kot 40 evropskih agencij, ki so ustanovljene predvsem

z namenom svetovati Evropski komisiji, Evropskemu parlamentu, Evropskemu svetu in državam članicam EU pri pripravi pomembnih znanstvenih mnenj, ki so v pomoč pri sprejemanju odločitev na najrazličnejših področjih, pomembnih za EU, kot tudi širše. Poslanstvo EFSA je varovanje zdravja ljudi in vključuje izredno široko področje agro-živilske prehranske verige in okolja z neposrednim ali posrednim vplivom na varnost hrane in krme, vključno z zdravjem in dobrim počutjem živali, varstvom rastlin ter zdravjem in prehrano rastlin. To pa že samo po sebi predstavlja in nastavlja številne pasti. EFSA je pogosto tudi vmesnik oziroma prevajalec med znanstvenim sektorjem, javnostjo, vključno z nevladnimi organizacijami in oblikovalci politik. Na žalost pogosto kljub vrednotam, kot so znanstvena odličnost in visoki standardi neodvisnosti, del politike in javnosti niso vedno zadovoljni z mnenji in rešitvami, ki jih predloži EFSA. Skrb vzbuja dejstvo, da oblikovalci politik danes pogosto dajejo prednost javnemu mnenju, namesto da bi se oprli na znanstveno podprta stališča svojih agencij, katerim so nenazadnje sami postavili pravila, na podlagi katerih delujejo. Utečeno delo pa večinoma prinaša rešitve, ki so koristne za celotno družbo.

Potrebo po krepitvi slovenskih predstavnikov v mrežah EFSA sta predstavili informacijski točki (Obreht in Juvan, 2022). Nacionalne informacijske točke podpirajo svoje člane posvetovalnega foruma glede praktičnih vidikov mrežnega povezovanja in znanstvenega sodelovanja, saj predstavljajo povezavo med EFSA in nacionalnimi institucijami za varnost hrane, raziskovalnimi inštituti, potrošniki in drugim deležniki. Zato je potrebno tem mehanizmom posvetiti večjo pozornost, da bo delo še bolj učinkovito. Znanstvene mreže EFSA so bile vzpostavljene za delo na posebnih področjih v pristojnosti EFSA. Člani znanstvenih mrež imajo pomembno vlogo pri zagotavljanju informacij iz države članice in pri zbiranju povratnih informacij, ki so pomembne za državo članico in so v pristojnosti posamezne mreže. Slovenija bi morala temu posvetiti večjo pozornost.

Temu je sledila predstavitev pomena EU sistemov obveščanja pri zgodnjem odkrivanju tveganj v kmetijsko-živilski verigi (Škrk in sod., 2022). Seveda je osnovni namen usmerjen v umik oz. odpoklic spornega proizvoda iz prometa, v kolikor se le-ta nahaja v prometu in predstavlja nevarnost za potrošnika. Identifikaciji tveganja sledi zbiranje podatkov o prisotnosti oz. razpršenosti hibne serije na trgu in sprejetje ustreznih ukrepov za obvladovanje incidenta. Pravočasno javljanje informacij s strani pristojnih institucij v ustrezne sisteme, spremljanje in ocena teh informacij, spremljanje informacij iz drugih virov ter sprejemanje ustreznih ukrepov prispevajo k najvišji stopnji varovanja potrošnikov. Celovit pogled v sisteme obveščanja pri zgodnjem odkrivanju tveganj v kmetijsko-živilski verigi pokaže, da je dober in da ima še nekatere možnosti za izboljšave.

Pokazalo se je, da je EFSA vidik zelo celovit in prepleten, ko ga pogledamo skozi 20 let Evropske agencije za varnost hrane (Nahtigal, 2022). Izkušnje preteklosti so nam razkrile pomanjkljivosti in pokazale nekatere izzive za prihodnost. EFSA, ustanovljena kot odziv na prehranske krize konec devetdesetih let prejšnjega stoletja, je neodvisna agencija, odgovorna za oceno tveganja. Z znanstveno podporo, svetovanjem ter jasnimi sporočili o tveganjih že dvajset let zagotavlja visoko raven varstva potrošnikov, krepi zaupanje potrošnikov v oskrbo z varno hrano in nosilec odgovornosti omogoča sprejemanje učinkovitih in pravočasnih odločitev v zvezi z obvladovanjem tveganj »od vil do vilic«. Tehnološki in znanstveni razvoj, globalizacija, podnebne spremembe, družbena pričakovanja in novi cilji politike vplivajo na varnost hrane in zahtevajo vedno nove pristope za oceno tveganja. Vse več je področij, povezanih z varnostjo prehranske verige, ki vplivajo na zdravje ljudi, živali, rastlin in okolja. To zahteva tako stalno spremljanje obstoječih tveganj kot tudi prepoznavanje nepričakovanih, novih tveganj. To bo ostala stalnica delovanja EFSA tudi v prihodnje.

Zato ni naključje, da smo pogledali pripravljenost Slovenije za korak naprej pri gradnji trajnostnega

partnerstva z EFSA, da bi v največji meri združili vire, delili skupne vrednote in sprejemali skupne izzive (Blaznik, 2022). Preglednost in trajnost ocenjevanja tveganja v prehranski verigi od leta 2021 ureja nova Uredba (EU) 2019/1381. V zadnjih desetletjih se je namreč izkazalo, da bi potrošniki in splošna javnost v večji meri zaupali v varnost hrane, če bi bili postopki ocenjevanja tveganja v prehranski verigi bolj pregledni in ne bi bilo dvomov v delovanje in neodvisnost EFSA. Še posebej je bila pri upravljanju skupnih tem na področju varnosti hrane izpostavljena neizrazita vloga držav članic EU. Kljub širokemu zanimanju strokovnjakov za varnost hrane in ocenjevanje tveganja tudi v Sloveniji opažamo, da je trajnost ocenjevanja tveganja v prehranski verigi morda ogrožena. Znanstvena podpora držav članic EU pa je ključnega pomena za normalno in še posebej krizno delovanje sistema varnosti hrane. Pristojne organizacije v državah članicah že zdaj izvajajo različne naloge v podporo delu EFSA, vključno s pripravljanim delom za znanstvena mnenja, znanstveno in tehnično pomočjo, zbiranjem podatkov in identifikacijo nastajajočih tveganj; z novo Uredbo se tovrstnih nalog pričakuje še več. Nekatere od teh nalog so in bodo tudi v prihodnje finančno podprte v obliki nepovratnih sredstev. Do teh sredstev pa lahko dostopajo le pristojne organizacije, ki jih v skladu s 36. členom Uredbe o ustanovitvi EFSA imenujejo države članice; na seznamu jih je trenutno približno 300, v Sloveniji jih imamo 11. Za marsikatero nacionalno pristojno organizacijo bodo to dodatne naloge, ki bodo zahtevale spremembe v načrtovanju in organizaciji dela. Pred nami so torej številni izzivi. Skupne vrednote, kot so znanstvena odličnost, neodvisnost, odprtost, inovativnost in sodelovanje, pa so ključ do rešitev.

Seveda pa je planiranje in usmerjanje nadaljnjih korakov v Strategiji EFSA 2027 nujno (VILLAMAR, 2022).

Nova strategija prihaja v zgodovinskem trenutku za agencijo EFSA: z Uredbo (EU)2019/1381, ki je začela veljati v letu 2021, so bile spremenjene uredbe (ES)

št. 178/2002, (ES) št. 1829/2003, (ES) št. 1831/2003, (ES) št. 2065/2003, (ES) št. 1935/2004, (ES) št. 1331/2008, (ES) št. 1107/2009, (EU) 2015/2283 in Direktiva 2001/18/ES, kar je v pomembnem delu spremenilo splošno živilsko zakonodajo (General Food Law) in povečalo odgovornosti agencije EFSA do državljanov EU. Napovedan razvoj na področju vseevropskih politik, kot so ukrepi v okviru Evropskega zelenega sporazuma (*angl.* European Green Deal) in zlasti Strategija od vil do vilic (*angl.* Farm to Fork Strategy), Strategija na področju kemikalij za trajnost (*angl.* Chemicals Strategy for Sustainability) ter Strategija za biotsko raznovrstnost (*angl.* Biodiversity Strategy), bo oblikoval osredotočenost dejavnosti agencije v prihodnjih letih. Zato je treba izboljšati sodelovanje v podporo trajnostnemu modelu. K temu nas vodijo strateški cilji. Strategija se osredotoča na tri:

- zagotavljati zanesljiva znanstvena mnenja ter komunikacijo o tveganjih strategije od vil do vilic (*angl.* from farm to fork);
- zagotavljati pripravljenost za prihodnje potrebe po analizah tveganj;
- krepiti moč/sposobnosti ljudi in zagotavljati organizacijsko okretnost.

Z dosegom strateških ciljev se prek politik in odločitev o upravljanju s tveganji, podprtih z delom agencije EFSA, pričakujejo naslednji učinki:

- zagotovljeno javno zdravje, ki upošteva okolje, zdravje in dobrobit živali ter zdravje rastlin;
- zaupanje v sistem varnosti hrane, ki zagotavlja visoko stopnjo varovanja zdravja ljudi ter interese potrošnikov.

POVZETEK OKROGLE MIZE »IZZIVI ZA EVROPSKE UREDBE: PRIMER 178/2002 20 LET POZNEJE«

V sklopu 4. konference ob svetovnem dnevu varnosti hrane je potekala tudi okrogla miza z razpravo o izzivih evropske zakonodaje, na kateri so sodelovali vidni predstavniki zadevnega področja iz inštitucij držav Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Kosova, Črne gore,

Srbije in Slovenije. Vodilna tema je bila temeljna Uredba (ES) št. 178/2002 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 28. januarja 2002 o določitvi splošnih načel in zahtevah živilske zakonodaje, ustanovitvi Evropske agencije za varnost hrane in postopkih, ki zadevajo varnost hrane, s poudarkom na njeni učinkovitosti v dvajsetletnem obdobju uporabe in izzivih prihodnosti.

Uvodno izjavo za razpravo so imeli vsi vključeni, ob tem je predstavnica Hrvaške pripravila celovit okvir sedanjega izziva (Sokolić in Gross-Bošković, 2022). Poudarila je, da se zanimanje potrošnikov za varnost hrane in trajnostne prehranske sisteme povečuje. Izpostavila je svetovno trgovino in podnebne spremembe kot ključna izziva za zagotavljanje varnosti hrane, ki zahtevata stalne izboljšave na področju analize tveganja. Predstavniki držav, ki še niso članice EU, so podali izjave s predstavitvijo obstoječih sistemov varnosti hrane, vključno z implementacijo EU zakonodaje, njenimi prednostmi in slabostmi, načini sodelovanja z EFSA ter izzivi prihodnosti. Dejstvo je, da je varnost hrane naša skupna odgovornost in nima alternative. Pomemben je integrativni pristop »od vil do vilic« in aktivno sodelovanje z EFSA in mednarodnimi organizacijami (FAO, WHO, OIE). Preoblikovanje prehranskih sistemov v bolj trajnostne in odporne zahteva tudi posodobitev živilske zakonodaje.

Razprava, ki je vključevala različne vsebine s področja varnosti hrane (goljufije s hrano, implementacijo zakonodaje, nadzor, sodelovanje z EFSA), se je zaključila z vprašanjem o viziji v prihodnjih desetih letih.

Sodelujoči so kot glavne izzive, ki bodo krojili varnost hrane v prihodnjih desetih letih, izpostavili podnebne spremembe, svetovno trgovino ter prehranske in druge krize, ki jih bomo reševali z novimi tehnologijami in inovacijami. Prihodnost bo digitalna, potrebovali bomo podatke, masovne podatke bo treba osmisлити in vključiti več znanosti v prehrano.

Prehod od sodelovanja k partnerstvu bo nujen za doseg trajnostnih prehranskih sistemov in razpoložljivost hrane. Potrebujemo nov pristop razmišljanja z večjo perspektivo in več prilagodljivosti. Varnost hrane, ki temelji na analizi tveganja, je tesno povezana s prehransko varnostjo in prehrano, zato so pomembni multidisciplinarni pristop in kompleksne metodologije za učinkovit razvoj živilske znanosti in z njo povezanih orodij.

ZAKLJUČNA MISEL:

Enostavnih in hitrih rešitev ni! Za posodobitev in implementacijo zakonodaje potrebujemo čas, izvajanju pa mora slediti tudi uveljavljanje, ki zahteva usklajen nadzor z jasno določenimi pristojnostmi in ustrezen pretok informacij za zagotavljanje visoke ravni varovanja zdravja ljudi in interesov potrošnikov v zvezi z živilci. Sodelovanje na nacionalni in mednarodni ravni, hiter odziv in ustrezno obveščanje so ključni za zagotavljanje varnosti hrane v celotni prehranski verigi in preoblikovanje prehranskih sistemov ter krepijo zaupanje potrošnikov.

4. EPILOG

Bela knjiga o varnosti živil (2000) je postavila temeljna načela t.i. »higienskega paketa« EU, npr.:

- splošna pravila glede varnosti živil veljajo za katerokoli živilo, namenjeno dajanju na trg;
- obvezna je uporaba načel HACCP z izjemo področja primarne pridelave, kjer se upoštevajo pravila dobre higienske oziroma kmetijske prakse;
- pravila glede varnosti veljajo po celotni verigi po načelu »od vil do vilic«;
- primarna odgovornost za varnost živil je na strani izvajalcev dejavnosti;
- obvezna je registracija obratov izvajalcev dejavnosti;
- načelo prilagodljivosti in priprav smernic dobre higienske prakse.

Zakon o hrani (Uredba ES/178/2002) letos praznuje svojo dvajsetletnico. Pregled njegove kondicije (*angl.* fitness check), ki je bil zaključen leta 2018, je pokazal, da je vsebina zakona še vedno aktualna in da je dosegel svoj ključni cilj pri zaščiti zdravja ljudi. Pokazal je, da ni bilo odkritih sistemskih napak in da se je z ustanovitvijo EFSA okrepila znanstvena osnova, ki daje podlago za pripravo in sprejem potrebnih ukrepov. Zakon je uzakonil sledljivost in transparentnost v agroživilski verigi, z možnostjo sprejemanja nujnih ukrepov in kriznim upravljanjem pa dosegel učinkovito obvladovanje prehranskih incidentov v verigi. Prispeva k učinkovitemu delovanju notranjega trga, katerega obseg se je v zadnjem desetletju povečal za več kot 70 odstotkov. Odkrite so bile tudi določene pomanjkljivosti, kot na primer, da obstajajo nacionalne razlike glede njegove implementacije in uveljavljanja in da preglednost analiz tveganja in komuniciranja o tveganjih še ni dosegla ustreznega nivoja s stališča percepcije zainteresirane javnosti. Prav tako bi bilo treba povečati zmogljivosti EFSA in v znanstvene študije aktivneje vključiti države članice. Pregled je nadalje pokazal, da so na nekaterih področjih postopki avtorizacije dolgotrajni, kar upočasnjuje vstop določenih proizvodov na trg. Varnost hrane je neločljivo povezana z vprašanji trajnostnega razvoja, podnebnih sprememb, ekonomskih in socialnih kriz ter vojnih razmer (aktualen trenutek). Če želimo učinkovito nadaljnjo gradnjo sistema varne hrane, bo ključna mobilizacija vseh deležnikov družbe.

ZAHVALA: Avtorji prispevka se zahvaljujejo Upravi za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin in generalnemu direktorju Matjažu Gučku, in Državnemu svetu Republike Slovenije za vso pomoč pri organizaciji in izvedbi svetovnega dneva varnosti hrane 2022. Osebna zahvala gre predsedniku DS RS, Alojziju Kovšca, da je spet omogočil dogodek, in platformi evropske deklaracije za hrano - EFTND za informiranje javnosti (<http://eftndeclaration.aaeuropae.org/Events/>).

Največja zahvala gre predavateljem Urški Blaznik,

NIJZ; Matjažu Gučku, UVHVVR; Mojci Jevšnik, UL; Blaži Nahtigal, MZZ; Maji Obreht, UVHVVR; Jani Ramuš, GZS; Andreju Simončiču, KIS; Nadji Škrk, UVHVVR; in Victorii Villamar, EFSA, ki so postavili okvir dogodka. Zahvaljujemo pa se tudi akterjem okrogle mize, in sicer so to bili: Bosna in Hercegovina: Džemil Hairić, DVM, Director General at Food Safety Agency of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo; Hrvaška: dr. Andrea Gross Bošković, Croatian Agency for Agriculture and Food; Kosovo: Flamur Kadriu, DVM, Executive director, Administration of the Republic of

Kosovo for Food Safety; Črna gora: Vladimir Đaković, uni. dipl. agr., Direktor Uprava za bezbednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove; Srbija: Tamara Bošković, DVM, Head of the veterinary public health department at the Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management in Serbia, Slovenija: Matjaž Guček, DVM, Director General Administration of the Republic of Slovenia for Food Safety in moderator dr. Andrej Ovca ter pomočnika dr. Blaža Nahtigal in dr. Peter Raspor.

LITERATURA

1. Blaznik, U. Smo v Sloveniji pripravljeni za korak naprej pri gradnji trajnostnega partnerstva z EFSA, da bi v največji meri združili vire, delili skupne vrednote in sprejemali skupne izzive? / *Are we ready to take a step forward in building a sustainable partnership with EFSA in order to pool resources, share common values and accept common challenges?* v. P. Raspor. (ur.), 4. KONFERENCA OB SVETOVNEM DNEVU VARNOSTI HRANE 2022, Ljubljana, 7.6.2022, Državni svet Republike Slovenije, s. 51.
2. Evropska komisija. Fitness check of the food chain, 2018, https://ec.europa.eu/food/horizontal-topics/fitness-check-food-chain_en Guček, M. Prikaz razvoja sistema varne hrane v Republiki Sloveniji/ *Presentation of the development of the food safety system in the Republic of Slovenia* v. P. Raspor. (ur.), 4. KONFERENCA OB SVETOVNEM DNEVU VARNOSTI HRANE 2022, Ljubljana, 7.6.2022, Državni svet Republike Slovenije, s. 21.
3. Jevšnik, M., U. Jamnikar Ciglencički, A. Kirbiš, Slovenski potrošniki in njihov odnos in znanje o varnosti hrane v povezavi z Upravo za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin./ *Slovenian consumers and their attitude and knowledge of food safety in connection with the Administration for Food Safety, Veterinary Sector and Plant Protection.* v. P. Raspor. (ur.), 4. KONFERENCA OB SVETOVNEM DNEVU VARNOSTI HRANE 2022, Ljubljana, 7.6.2022, Državni svet Republike Slovenije, s. 25.
4. Nahtigal, B. 20 let Evropske agencije za varnost hrane: izkušnje preteklosti za izzive prihodnosti. / *20 years of the European Food Safety Authority: experiences of the past for the challenges of the future.* v. P. Raspor. (ur.), 4. KONFERENCA OB SVETOVNEM DNEVU VARNOSTI HRANE 2022, Ljubljana, 7.6.2022, Državni svet Republike Slovenije, s. 45.
5. Obreht, M., M. Juvan, Krepitev slovenskih predstavnikov v mrežah EFSA / *Strengthening Slovenian representatives in EFSA networks.* v. P. Raspor. (ur.), 4. KONFERENCA OB SVETOVNEM DNEVU VARNOSTI HRANE 2022, Ljubljana, 7.6.2022, Državni svet Republike Slovenije, s. 37.
6. Ramuš, J. Izkušnje slovenskih podjetij z Upravo za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin./ *Experience of Slovenian companies with the Administration for Food Safety, Veterinary Sector and Plant Protection.* v. P. Raspor. (ur.), 4. KONFERENCA OB SVETOVNEM DNEVU VARNOSTI HRANE 2022, Ljubljana, 7.6.2022, Državni svet Republike Slovenije, s. 29.
7. Raspor, P. Varnost in evropska ureditev področja hrane Safety and European food law / v. P. Raspor. (ur.), 4. KONFERENCA OB SVETOVNEM DNEVU VARNOSTI HRANE 2022, Ljubljana, 7.6.2022, Državni svet Republike Slovenije, s. 13.
8. Simončič, A. Sprejemanje odločitev v sistemu EFSA - pasti in rešitve/ *EFSA decision making - pitfalls and solutions.* v. P. Raspor. (ur.), 4. KONFERENCA OB SVETOVNEM DNEVU VARNOSTI HRANE 2022, Ljubljana, 7.6.2022, Državni svet Republike Slovenije, s. 33.
9. Sokolić D., Gross-Bošković, A. *The experience with Regulation (EC) No 178/2002 in the last twenty years and the challenges ahead - Introduction to the topic.* / *Izkušnje z Uredbo (ES) št. 178/2002 v zadnjih dvajsetih letih in prihodnji izzivi - Uvod v temo.* v. P. Raspor. (ur.), 4. KONFERENCA OB SVETOVNEM DNEVU VARNOSTI HRANE 2022, Ljubljana, 7.6.2022, Državni svet Republike Slovenije, s. 75.

10. Škrk, N., Mahne, M., M. Guček, Pomen EU sistemov obveščanja pri zgodnjem odkrivanju tveganj v kmetijsko-živilski verigi. / *Importance of EU data exchange systems for early detection of risks in the agri-food chain.* v. P. Raspor. (ur.), 4. KONFERENCA OB SVETOVNEM DNEVU VARNOSTI HRANE 2022, Ljubljana, 7-6-2022, Državni svet Republike Slovenije, s. 41.
11. Uredba Evropskega parlamenta in Sveta (ES) št. 178/2002 o določitvi splošnih načel in zahtevah živilske zakonodaje, ustanovitvi Evropske agencije za varnost hrane in postopkih, ki zadevajo varnost hrane. Uradni list Evropske unije, L 31/1: 463–86.
12. Uredba Evropskega parlamenta in Sveta (EU) št. 2019/1381 o preglednosti in trajnosti ocenjevanja tveganja v prehranski verigi v EU ter o spremembah uredb (ES) št. 178/2002, (ES) št. 1829/2003, (ES) št. 1831/2003, (ES) št. 2065/2003, (ES) št. 1935/2004, (ES) št. 1331/2008, (ES) št. 1107/2009, (EU) 2015/2283 in Direktive 2001/18/ES. Uradni list Evropske unije, L 231: 1–28.
13. Villamar, V. *EFSA strategy 2027 - bringing cooperation to the next level to support a sustainable risk assessment model in Europe* / Strategija EFSA 2027- izboljšanje sodelovanja v podporo trajnostnega modela. v. P. Raspor. (ur.), 4. KONFERENCA OB SVETOVNEM DNEVU VARNOSTI HRANE 2022, Ljubljana, 7-6-2022, Državni svet Republike Slovenije, 53.
14. White Paper on Food Safety, Evropska komisija. Bruselj, 2000.